

ביאורים

הרב פותח את דבריו בפסקה זו בחשיבות הכלל לדון כל אדם לכף זכות. החידוש בדבריו הוא שלעיתים, כאשר אנו שוללים דעה, מחשבה, או שיטה רוחנית אנו עלולים להפסיד גם נקודות טובות הגנוזות בתוך אותם דעות. 'הקטנות' כפי שהרב מכנה בהמשך הפסקה היא העמדה הנפשית שמקורה בפחד וחשש, ולכן אין בה את אורך הרוח לבחון את הדעה בצורה יסודית. כאשר מחפשים ומוצאים מבעד לחזיון השטחי של הדעות השגויות את מקורן הטוב - מעלים את הגורם שהביא לכך שאנשים נמשכו אחרי דעות אלה. למשל: מהי הסיבה המביאה אנשים להתנגד לדת? הסיבה יכולה להיות המחשבה שהדת כופה את דעתה על האדם ואינה מעניקה לו חופש, או שאולי הסיבה היא בגלל שהדמויות הדתיות איתן המתנגד לדת נפגש היו מושחתות ולא מוסריות, או שהדת נתפסת כפרימיטיבית וחשוכה. הצד השווה המאפיין את כל הסיבות הללו הוא שהן סיבות חיוביות! כלומר: שנאת הדת אינה נובעת ממקור מושחת, אלא מדעה שגויה שיסודה ברצון לחיות חיים חופשיים, מוסריים וישרים, מתוקנים, מתקדמים ונאורים. כאשר ההתמודדות עם כל הדעות הללו תהיה מציאת החיוב שבהן ובירור הקליפה שבהן, נוכל להילחם בצורה טובה יותר ברע שקיים בדעות אלה. מלחמה זו תהיה כעת ממוקדת ברע ולא ברע ובטוב גם יחד.

הרחבות

בהירות התורה

אחרי שהתסיסה עוברת, מוצאים המבקרים בכלל הצדדים גם אורות וגם צללים. כתב הרב קוק: "זהו כלל גדול במלחמת הדעות, שכל דעה הבאה לסתור איזה דבר מן התורה, צריכים אנו בתחילה לא דוקא לסתור אותה, כי אם לבנות את ארמון התורה ממעל לה, ובזה הננו מתרוממים על ידה, ובעבור ההתרוממות הזאת הדעות מתגלות, ואחר כך כשאין אנו נלחצים משום דבר, הננו יכולים בלב מלא בטחון להלחם עליה גם כן" [אגרות הראיה א עמ' קסד].

דוגמה לכך היא התמודדותו עם דברי המחקרים על גיל העולם. החוקרים מצאו שהעולם קיים כבר מיליוני שנים, ושבני אנוש היו קיימים מאות אלפי שנים. רבים ראו בכך איום על תורתנו, שסוברת שהעולם נברא לפני ה' אלפים ותשע"ד שנים.

מעניין להתבונן בסדר בו ענה הרב קוק. ראשית, הוא מסביר מדרשים מסוימים באופן שיכולים להתאים עם ההשערות, ומודה במקצת לדברים. לאחר מכן, הוא מסביר שאי אפשר להבין את מעשה בראשית כפשוטו, ואם כן אין שום סתירה בין המדע לבין התורה. רק לבסוף, לאחר שתורצו הקושיות - דחה אותם מכל וכל, בטענה שלמחקרים אין בסיס מוכח והם השערות בלבד [אגרות הראיה א עמ' קה-קן].

עולה מכאן יסוד חינוכי חשוב: אין לשלול מתוך רתיעה. רק לאחר שיש תשובות, שאפשר ליישב בהן את הדעת - ניתן לשלול לגמרי דעה זרה.

שאלות לדיון

האם נכון לדון לכף זכות גם את דעותיהם של רוצחים, גנבים ואנשי מאפיה? הרי זו גם דעה! האם גם במלחמת הדעות שבין היהודים לאנטישמיים ניתן למצוא "צללים" בשני הצדדים?

גם בדעה האחרת יש אור

פי דבריו ישרים וברוח צדק ואמונה טהורה נאמרו. מפל מקום נכון לנו להרחיב את דעתנו, ולדון לכף זכות את כל האדם, גם בדרך רחוקה ונפלאה°.

לעולם לא נכון לשפח, כי בכל מלחמה ממלחמות הדעות, אחרי שהתסיסה עוברת, מוצאים המבקרים בכל הצדדים גם אורות וגם צללים°.

ברוח דעת ויראת ד' נדע שכל עלילות מצעדי גבר וכל הגיוני רוח איש ופעלם בעולם, בחוג גדול או קטן°. הכל ערוך ומסדר° מקורא הדורות מראש, לעזר לשכלול העולם וקצמתו, להזרחת אורו, ולעדווי השוכא°.

ואם שאנחנו מתאמצים ללחם בעד אותם הדברים הקרובים לרוחנו, צריכים אנו שלא להיות מכורים בידי רגשותינו° ולדעת תמיד, שגם לרגשות ההפוכות משלנו יש מקום רחב בעולם, ואלהי הרוחות לכל בשר את הכל עשה יפה בעתו.

ורעיון זה, אף על פי שלא ימנע אותנו מלהלחם על הקדוש האמת והיקר לנו, אבל ימנע אותנו מלפל ברשת הקטנות, הזילותא° והקפדנות, ונהיה תמיד מלאים אמוץ רוח, מנוחת הנפש ובטחון בד' אוהב אמת, אשר לא יעזב את חסידיו לעולם נשקמו.

(אגרות הראיה, אגרת שיד)

גם בדרך רחוקה ונפלאה - גם באופן שלימוד הזכות נראה רחוק מהמציאות. התסיסה - המריבה הקולנית והמחלוקת. המבקרים - האנשים שבאים לבדוק את הדברים על בוריים. אורות וגם צללים - דברים טובים ואמתיים ודברים ריקים. בחוג גדול או קטן - מחשבות או פעולות שנעשות בידי חבורה גדולה או קטנה. הכל ערוך ומסדר - כל התהליכים בעולם מסודרים מאת מסדר הדורות מראש במטרה להעלות את העולם. ולעדווי השוכא - להסיר את החושך. מכורים בידי רגשותינו - שבוים בהסתכלות שלנו, ללא יכולת לקבל תפיסה נוספת. הזילותא - הזלזול.

ביאורים

הזכרנו כבר שהסבלנות עליה הרב מדבר כתכונה חיונית ונצרכת איננה סובלנות רכרוכית הנובעת מספקנות, חולשה וחוסר בהירות. הסובלנות שהרב מדבר עליה נובעת מאמונה בטוב האלוהי שקיים במקומות שונים: בדעות, במקומות, באנשים וברעיונות. סובלנות שכוונו מוצאת חיים וטוב במקומות רבים, וכך היא חיונית וחשובה. כיצד נדע מתי מדובר בסובלנות שגויה והרסנית? כדי להבהיר זאת הרב משתמש במשל חריף על אף שניסוחו עדין: מה היינו אומרים על אדם הרואה כיצד נכנס גבר זר לביתו ופוגע בצניעותה של אשתו או בתו וטוען: "תראה, אל תהיה פנאט, כל אחד והאמת שלו, לי זה מפריע אך כל אחד ורצונו...", מן הסתם היינו אומרים שאדם כזה כנראה חולה בנפשו. ישנם מצבים בהם אין מקום לסובלנות, אלא יש להגיב מיד ובכלל התקיפות. כך צריך להיות המצב גם בדעות. ישנן דעות הרסניות שהסיבה שאיננו מתנגדים אליהן היא בגלל שהחוששים הרוחניים - המוסריים שלנו נחלשו מרוב שחיקה. כך למשל: מי ששקר נחשב מבחינתו קו אדום, לא יוכל לשאת מישוהו שלא אומר את האמת. ואילו מי שרגיל לכך או שבעולמו הפנימי אין התנגדות מוחלטת לסטייה מהאמת, כבר לא כל כך יתנגד לשקר. במילים אחרות: סובלנות אמיתית חייבת לנבוע מעמדה של עומק וגבורה, של קדושה, של חיבור לתורה. כל סובלנות מסוג אחר תהיה סובלנות שלא לגמרי ברור לה מה נכון, ולכן מוותרת ואיננה עומדת על שלה.

הרחבות

• סבלנות, עכשיו...!?

הסבלנות מקור חיים היא. אבל במה דברים אמורים? הרב קוק נתן מקום מכובד לחופש המחשבה, אך הגביל אותו בשני סייגים עיקריים:

א. החופש מתאפשר רק לאחר שהאמונה מבוססת באדם: "החקירה החפשית, אינה יכולה להזיק את הלב שכבר קלט בתוכו את העומק התמציתי של מהות האמונה, שהוא יסוד העילוי הנשמתי היותר בהיר של האדם, אדרבה, עוד תוסיף עליו גודל ויפעה (יופי). אבל כל זמן שהתמצית העליון לא נקלט יפה בלב, עד שכשל כחו לנהל את חיי המעשה וההרגש, אז כל חקירה חפשית, מקעקעת (הורסת) היא את היסוד של אפשרות פעולת הרגש הטוב, העומד למעלה מהשכל ההגיוני, וממילא תתהפך חקירה זו אחר כך למין כפירה עקשנית" [אורות האמונה עמ' 58].

ב. השקפת העולם צריכה להתבסס על תובנות שכליות, ולא על ידי דמיונות: "השאיפה לחופש הדעות יש בה צד טוב וצד רע, צד קדוש וצד טמא. הצד הטוב הוא כשהשאיפה הזאת מתרוממת מהמועקה של הדמיון ושל התאות החמריות. אז הדעה מתהלכת במהלכה החפשי ומאשרת (מחזקת) את האדם ואת החברה. והצד הרע שבה הוא כשהציור של חופש הדעות עושה את דרכו על פי הנטיות הטבעיות שבאדם, שהמוגז והדמיון, הנטייה התאונית וכל מה ששפל מצד הבהמיות של האדם, רושם עליו את רשימתו" [מדות הראיה חופש א].

שאלות לדיון

האם ניתן לטעון על דעות מסוימות כיום שהן נובעות מרכרוכיות ולכן אינן קבילות?
האם אתה מכיר אנשים או דעות הדוגלים בסובלנות שהפכו לקנאים כפי שמתאר הרב קוק?

הסבלנות° מקור חיים היא.

אָבֵל בְּמָה דְּבָרִים° אַמוּרִים בְּזִמְן שֶׁהִיא בָּאָה מִתּוֹךְ הַטְּהָר שֶׁל הַדְּעָת וְהַמוּסָר, שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ° לְהִתְבָּרַר כִּי אִם מִתּוֹךְ הַהִכָּרָה הַבְּהִירָה בְּהַמְהוּת שֶׁל חַיֵּי הָאָמָה וְנִשְׁמָתָה הַתּוֹלְדִיתִית, אָבֵל בְּזִמְן שֶׁהִיא בָּאָה מִתּוֹךְ רְכּוּכִית הַלֵּב° וְרַפְיוֹן הַרוּחַ, הָרִי הִיא נַעֲשִׂית לְסֵם מְמִית וּמְכַלָּה, שְׁסוֹפָה לְהִבְיָא קִנְאָה° מְרָה וְקִשָּׁה פְּשָׁאֵל, שְׁמוּחֲזִיקָה יְהִיּוּ דְּזִקָּא הַדּוֹגְלִים בְּשֵׁם הַסְּבָלְנוּת.

פְּשָׁאָנוּ מִבְּחִינִים יְפָה° אֵת הָעֶרְךָ הָעֲצָמִי שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל לְדָבָר ד' אֲשֶׁר עִמּוֹ עִם רוּחוֹ° וּמַהוּתוֹ, וְכָל מְפָלְאוֹת חַיֵּיו הָאֲרָפִים וְהַנְּפֵלְאִים, נִדְע וְנִפְיָר מִיָּד°, כִּי הַסְּבָלְנוּת הַבָּאָה לְחֵסֶם אֵת הַדְּרָךְ שֶׁל עַז הַחַיִּים לְעִמּוֹד עַל יָדוֹ נִגְדָּ כָּל מְהָרֵס עַד הִיסוּד אֵת נִשְׁמַת הָאָמָה, וּמְקַנְיֵס רוּחַ תְּהוֹ בְּמַעֲרַקְתָּ חַיֵּיו, הִיא דּוֹמָה לְאוֹתָהּ הַסְּבָלְנוּת שֶׁל הָאִישׁ הַרוּאָה שֶׁקְּבוֹד בֵּיתוֹ וּמִשְׁפָּחָתוֹ נִתְּנוֹ הוּא לְמִרְמָס כָּל פְּרִיץ וְהוֹלֵל, וְהוּא בְּרַפְיוֹנוֹ° מְעַמְעֵם וּמְחַשָּׂה.

(אגרות הראיה, אגרת תתעא)

הַסְּבָלְנוּת - הסובלנות. **אִי אֶפְשָׁר לוֹ -** טוהר הדעת והמוסר מתגלה מתוך הבנת מהות חיי האומה, מה תפקידה בעולם ומהי מהות הנשמה שהיא יצירה אלוהית מיוחדת. **רְכּוּכִית הַלֵּב -** כשהסבלנות אינה באה מתוך טוהר, מתוך רצון אמיתי לגלות את החיובי שבדעה המתנגדת, אלא מתוך חולשה של חוסר מחויבות לאמת, אזי היא סם המוות. **קִנְאָה -** מלחמה נגד כל מי שחושב אחרת. **פְּשָׁאָנוּ מִבְּחִינִים יְפָה וְכו' -** מתבוננים ומבינים את הקשר המהותי שבין התורה לבין האומה. **רוּחוֹ -** של עם ישראל. **נִפְיָר מִיָּד וְכו' -** הסבלנות שחוסמת את הדרך מללחום באותם הרוצים לפגוע בנשמת האומה ולשבש את חייה. **בְּרַפְיוֹנוֹ -** בחולשתו, ממתין ומחכה ולא מגיב.

ביאורים

כחתימה לסוגיית הסובלנות במשנתו של הרב, נברר היבט נוסף של מידה זו. עד כה ראינו שתפקידה של הסובלנות הוא לאפשר לברר באורך רוח ובישוב הדעת גם דעות שנראות במבט ראשון רעות ומזיקות, אך בהעמקה ניתן לברר מתוכן גם את הטוב ובכך להעמיד אותן על מקומן הנכון והמדויק. בפסקה שלפנינו, מציג הרב היבט נוסף בו ניתן להשתמש במידת הסובלנות. הגמרא מלמדת שכאשר רואים עבודה זרה עלינו לברך ברכה מיוחדת: 'ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו'. מה משמעות ברכה זו? הרב מבאר בדבריו שהטוב האלוהי מתגלה בעולם בדרכים שונות - מהן טובות ומהן רעות. כיצד? כאשר דעה שגויה, נפסדת ומזיקה מתגלה בעולם מתברר כמה הטוב מאיר וכמה חושך יש ברוע. בברכה זו איננו נושאים פנים ומוותרים לרשעות, אלא מבינים שדרכו של הטוב להופיע בעולם הוא בדרכים שונות, ולעיתים הטוב מתברר ומתגלה דווקא על ידי עומק החושך והרוע. בספר יצירה דרך זו נקראת: 'רע מבחין את הטוב'. קל יותר להבחין באור הטוב על רקע החושך של הרע. משמעות הביטוי ארך אפים היא אריכות פנים. הרב מסביר שאריכות הפנים משמעותה: גילוי של פנים שונות. כלומר: כאשר ה' הוא ארך אפים, משמעות הדבר היא שיש לו פנים שונות בהן הוא מתגלה ומגלה את דרכיו. לעיתים הוא מגלה את טובו על ידי הטוב בצורה פשוטה, ולעיתים דווקא על ידי הבלטה של הרע במלואו כיעורו "עושה שלום ובורא רע". מידת הסובלנות נצרכת אפוא לעיתים לא רק כדי לגלות את הטוב שבדעות הרעות, אלא כדי להבחין כמה גדול הטוב וכמה עדיף הוא על פני הרע.

כאשר אדם הרואה עבודה זרה מברך ברכה מיוחדת שנתקנה על ידי חכמים, הוא מצד אחד מזכיר את שליטתו המוחלטת של הבורא, ובכך שולל את ההבנה השגויה לפיה הרע הוא כוח עצמאי שאינו כפוף לה' יתברך. ובנוסף לכך, הוא מזכיר את מידת 'ארך אפים' שהיא מידתו של הבורא ובכך הוא מתקרב למידה נעלה זו.

הרחבות

• היחס לרע

אמנם מדה זו תוכל לגרם לאדם... לומר שגם הדרך של רשע וכסל יש לה פנים. בהקשר לכך, כתב הרב קוק: "כל מה שהאדם הוא יותר המוני (פשוט)... מוכרח הוא לבסס את מעמדו (השקפת עולמו) על שנאת הרע, ושנאת הרע לא תוכל להפרד אצלו משנאת האנשים עושי הרע, ולא נתנה תורה למלאכי השרת... אבל המדה העליונה של גדולי הנשמה היא לברר ולהפריד, ושנאתם את הרע היא נקיה (ללא שנאת האדם הרשע)" [אורות הקודש ד עמ' תצז].

• תפקיד הדתות האחרות

זהם גם פן נאחזים בכללות הסבות של הבאת טובה לעולם. הסבר לדברים אלו של הרב קוק נמצא ברמב"ם: "כל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא לישר דרך למלך המשיח, ולתקן את העולם כולו, לעבוד את ה' ביחד... כיצד: כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות, ופשוטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב, והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה. אלו אומרים: מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה, ולא היו נוהגות לדורות. ואלו אומרים: דברים נסתרות יש בהם, ואינן כפשוטן, וכבר בא משיח וגלה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום וינשא - מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם הטעום" [הלכות מלכים ומלחמותיהם יא ד]. למרות שהדעות תפסו בצורה מעוותת ערכים מתורתנו, קיים רווח בכך שהן הפיצו אותם בעולם. כעת, יש רק לתקן את שיבושי הדעות, ולא ללמד את העולם דברים חדשים לגמרי.

שאלות לדיון

חשוב על האדם האכזרי ביותר שאתה מכיר. האם אתה מסוגל לברך עליו - "שנתן ארך אפים לעוברי רצונו"? מדוע?

לאחר קריאת דברים אלו, האם השתנה משהו ביחסך אל מחנות שונים בעם ישראל?

"הרואה מרקוליס" אומר: ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו" (ברכות 11).

מידת הסבלנות היא נחוצה ברב, להיות כל איש ירא ד' וגדול באהבת שמו הגדול יתברך שובל גם את כל הנסוגים מאחרי ד', כל זמן שאינם קמים ביד רמה לרדף ולהדף את ישרי דרך מדרך הטובה.

על פן אנחנו מזוהרים בכל דיני דרכי שלום גם נגד רשעים עובדי עבודה זרה. אמנם מדה זו תוכל לגרם לאדם שפלות רוח הקדשה, כאלו חלילה משוא פנים יש בדבר, לומר שגם הדרך של רשע וכסל יש לה פנים, והיא דרך רעה מאד המעפרת דעתו של אדם ומורידה את ערכו בתימוות דרך ויראת ד' טהורה.

על פן צריך שתהיה הסבלנות קנויה מצד אחר, לא מצד נשיאת פנים של שקר לשקר והפסירה חלילה, כי אם מצד ההשקפה השלמה שההשגחה העליונה עושה היא את שליחותה בכל, "עשה שלום ובורא רע" (ישעיה מה, ז). וכשם שהתכלית העקרית היא ודאי שישובו בני אדם להפירה האמתית, "וימלא כבוד ד' את כל הארץ" (במדבר יד, כא), שרק בידיעת ד' השלמה יבאו בני אדם לתעודתם הרוחנית וגם למטרתם הגשמית. פי יוטבו על ידי זה המדות והשלום יתרבה בעולם, והאהבה הטהורה ותגברת ההשפלה הצרופה תוסיף פרי קדש הלולים. אבל הדרכים שבהם יבא מין האנושי כלו להפירת האמת הם שונים ומסבכים, ומתקנים נמצאים דרכים רבים שעצם הרע והשקר הוא עצמו הדרך להביא אל הטוב והאמת, כי הרע מבחין את הטוב כדאייתא בספר יצירה, ועל ידי כל המהומה והמבוכה היוצאת אל הפעל בעולם על ידי כל התרבותיות הרעות של דעות זרות במשגי האמונה והדרכות רעות שדרכי המוסר, ידע המין האנושי בסוף להודע בהפירה נאמנה מה טוב ומה נאמן הוא דרך ד', וכמה ראוי הוא להיות רודף לדעת את ד'.

אם פן צריכים כל המדות הרעות וכל דרכי עבודה זרה ושיטות של כל מיני פפירה לצאת אל הפעל. והוא הארך אפים שהקדוש ברוך הוא נתן לעוברי רצונו, שהם עוברים הרצון התכליתי. אמנם מפני אריכות הגדולה של הפנים השונים שהרצון האלהי הקללי ישג על ידם, הם נסבלים, והם גם פן נאחזים בכללות הסבות של הבאת טובה לעולם. וכשם שקלוסוס של הקדוש ברוך הוא עולה מן הצדיקים כך הוא עולה מן הרשעים. על פן ראוי לברך בכל ראותו עבודה זרה הנסבלת מרב טוב ד', להיות נתון טהור מטמא, ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו, ותתברר מזה גם פן מידת הסבלנות על פי איכותה האמתית, עם ההבנה השלמה בדרכי ד' הגדולים, "חסדך ד' מלאה הארץ" (תהלים קיט, סד).

(עין איה, ברכות ב, פרק ט, פסקה קיג)

מרקוליס - סוג עבודה זרה שהיו עובדים אותה על ידי זריקת אבנים. **שנתן ארך אפים וכו'** - שהקב"ה אינו מעניש את הרשעים מיד. **נסוגים** - חוזרים אחורה, מתרחקים. **שפלות** - השפלה, ירידה. **משוא פנים** - ויתור. **מעפרת** - מעכירה, מחשיכה. **מורידה את ערכו וכו'** - פוגעת בעבודה התמימה והישרה של האדם. **קנויה מצד אחר** - מבוססת אצל האדם מנקודת הסתכלות אחרת. **שההשגחה העליונה וכו'** - הקב"ה שמכוון את המציאות, פועל לקדם את המציאות דרך הכל, דרך הטוב ודרך הרע. **רק בידיעת ד' השלמה** - ההכרה השלמה בה' תביא את האנשים ליעודם הרוחני ולמטרתם הגשמית האמתית של החיים. **תגברת ההשפלה הצרופה** - התגברות החכמה וההבנה האמתית תוליד פירות קודש מהוללים, תוצאות של התעלות, של קדושה. **מבחין** - הניגוד שבין הטוב והרע מסייע להבין טוב יותר את מעלת הטוב. **והוא הארך אפים** - הסובלנות האלוהית כלפי הרע היא שגם דרכו בהתגלות רעתו, יגיעו ממנו אל דרך האמת. **הרצון התכליתי** - הרצון האלוהי במטרת הבריאה. **קלוסוס** - שבחו. **על פי איכותה האמתית** - לא סבלנות מתוך חולשה או ויתור, אלא מתוך הבנה שגם הדעה המנוגדת מובילה לאמת השלמה.

הקדמה

הקודש והחול הם מושגים השגורים בפי כל. בכל מוצאי שבת אנו מברכים: 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', מה משמעותם של מושגים אלה? מהו קודש ומהו חול? האם מושגים אלה מתנגדים זה לזה וצוררים זה לזה, או שהם משלימים וקשורים זה בזה? כדי לעמוד על טיב היחסים בין הקודש לחול, נחזור שוב לברכה הנאמרת בכל מוצאי שבת: 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', המילה 'מבדיל' מדויקת ומכוונת; לא נאמר 'מפריד', אלא 'מבדיל'. הפרדה מורה על ניתוק, חוסר שייכות מוחלטת. לעומת זאת, הבדלה מורה על שוני, הבדל בדרגה אך לא נתק ולא חוסר שייכות הדדית. זהו הפתח להבין את מערכת היחסים בין שני מושגים אלה. הקודש והחול הם חלק בלתי נפרד מחיינו. הקודש מבטא את הממד הרוחני, העליון, הנצחי, זה שמופיע כאן אך שורשו מעל ומעבר לכל המציאות. החול הוא המציאות הטבעית והאנושית, זאת שעוסקת ביום-יומי ובחיי השעה. הרב קוק מבאר בדבריו את חשיבות הקשר והיחס בין הקודש לחול ואת הפגיעה שסופג כל אחד מהכוחות הללו כאשר הוא נותר לבדו.

ביאורים

בירור היחס בין קודש לחול חשוב בכל זמן אך הוא הופך להיות קריטי וחיוני מאין כמוהו דווקא בזמן בו שב עם ישראל לארצו והולך ובונה את חייו מחדש. לא פלא אפוא שדווקא שיבת עם ישראל לארצו עוררה מאבקים קשים כל כך בתוך החברה הישראלית המתגבשת בסוגית הקודש והחול: אלה אווזים בחיי החול - המפעלים הציוניים הכבירים; החקלאות, הצבא, הפוליטיקה, הכלכלה ועוד, ואילו אלה אווזים בחיי הרוח: בתורה, בעבודת התפילה במורשת עם ישראל המקודשים לדורותיו. התנגשות זו בלתי נמנעת. אך מה ניתן לעשות כדי להיחלץ מהמצוקה שהיא יוצרת? בפסקה זו הרב מבהיר בצורה ברורה ש'הקודש והחול אחים המה': כל אחד זקוק לשני, ואין קיום אמיתי לזה בלא זה. ניתן לדמות מערכת יחסים זו כזו הקיימת בין הגוף לנשמה; לו יצויר שהגוף היה חפץ להתקיים ללא הנשמה, הרי היתה זו התאבדות, כי אין קיום לגוף ללא הנשמה המחיה אותו. אך באותה מידה, אילו הנשמה היתה חפצה להתנתק מן הגוף, היא היתה מאבדת את היכולת להשפיע ולפעול במציאות. ניתן לומר שחול בלא קודש נעשה חולה, מאבד מעוצמתו ומחיוניותו, ואילו קודש בלא חול נאלם ונעלם, עולה לשמי שמים ומאבד את אחיזתו והשפעתו על המציאות. הרב מסביר שכדי להבין את היחסים הנכונים בין שני כוחות אלה, עלינו ללמוד, לכתוב ולפרסם את השייכות ההדדית הנצרכת בין הקודש לחול. לגלות לעם כולו שכשם שחייבים אנו זקוקים לחול - כך חייבים אנו זקוקים לקודש. התחייה הלאומית של ישראל זקוקה לשני יסודות אלה כאוויר לנשימה, ותפקידנו לברר בדיוק מה המקום של כל אחד מהכוחות הללו. עלינו לגדל ולטפח את שני הכוחות הללו, ולא להזניח את הטיפול באחד מהם, מכל סיבה שהיא.

שאלות לדין

"הקדש והחול יחדו שני יסודות של חיים". האם זה אומר שיש דבר מבלעדי האלוהות? או שאולי צריך לנתק בין המושגים?

האם לפי דברים אלו יש שוויון בין חשיבות לימוד התורה לבין חשיבות לימודי החול?

קודש וחול

הקשר בין הקודש והחול

את הלמוד הערוך הָזָה, שָׂרַק בְּרִירוֹ הַיְדִיעָה שֶׁלוֹ תְּלוּי הוּא הַבְּאוּר שֶׁל פְּתוּרָוֶן שֶׁל כָּל הַשְּׂאֵלוֹת הַקְּשׁוֹת שֶׁבְּחִינּוֹ הַפְּרָטִיִּים וְהַכְּלָלִיִּים, אֲנַחְנוּ חִיבִים לְבָרְרוֹ בְּרוּר אַחַר בְּרוּר, בְּסִפְרוֹת וּבְחִיִּים, בְּלֹא הֶרֶף בְּלֹא שׁוּם הַתְּרַשְׁלוֹת כְּלָל וְכָלֵל. הַבְּרוּר הַזֶּה הוּא יְדִיעַת הָעֵרֶךְ שֶׁל הַקְּדָשׁ וְשֶׁל הַחֹל.

ביחוד בְּמִזְאָג וּבְחִבּוּרָם בְּחִינּוֹ הַפְּרָטִיִּים וּבְחִינּוֹ הַכְּלָלִיִּים.

ביחוד בְּחִי הַתְּנוּעָה הַלְּאָמִית שֶׁלֵּנוּ, שֶׁנִּתְעוֹרְרָה בְּתַקוּפָה הָאַחֲרוֹנָה בְּצוּרָה כָּל כָּף בּוֹלְטָת וּמְרַעֶשֶׁת. חִיבִים אֲנוּ לַעֲקֹר אֶת הַטְּעוֹת הַמְּצוּיָה בְּשִׁתֵּי הַקְּצוּוֹת. מְחִיבִים אֲנַחְנוּ לְבָרֵר וּלְהוֹדִיעַ אֶת הַמְּצִיאוֹת שֶׁל שְׁנֵי הַצְּדָדִים הַלְּלוּ בִּיחַד בְּחִינּוֹ.

את אֵי הָאֲפְשָׁרוֹת לְהַכְחִיד אוֹ גַּם לַעֲזֹב אֶת אֶחָד מֵהֶם.

הַקְּדָשׁ וְהַחֹל יַחְדוֹ שְׁנֵי יְסוּדוֹת שֶׁל חַיִּים הֵם לָנוּ. שְׁנֵיהֶם דּוֹרְשִׁים מְאֹתָנוּ פְּתוּחַ וְהַעֲרָכָה נְכוֹנָה, טְפוּל וְהַשְׁגָּחָה, וְהַמְּזִיגָה הַיְפָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם, בְּיַפּוּיָם וּשְׁפּוּרָם, תַּעֲלֶה אֶת כָּל הָעוֹלָם לְעֵרֶךְ הָעֵלְיוֹן שֶׁל הַדָּרַת עֵז קְדָשׁ־קְדָשִׁים.

אם יֵאמֵר הַחֹל לְהִנְתֵּק מִן הַקְּדָשׁ וּלְהַפְּקִירוֹ, שׁוֹלַח הַחֹל בְּעֶצְמוֹ בְּזָה יָד בְּנַפְשׁוֹ. וְאִם יֵאמֵר הַקְּדָשׁ לַעֲזֹב אֶת הַחֹל, הֲרִי הוּא מְדַלְדֵּל בְּזָה אֶת כָּל עֵרֶךְ הַחַיִּים וְכָל עֵרֶךְ הַמְּפַעֵל וְהַשְּׁפָעָה שֶׁלוֹ, לְטוֹבָתוֹ וְלְטוֹבַת הָעוֹלָם. הַקְּדָשׁ וְהַחֹל אֲחִים הֵמָּה, יָד בְּיָד מְחִיבִים הֵם לְלַכֵּת כָּל אֶחָד בְּמַסְלָתוֹ, עַל דֶּרֶךְ הַחַיִּים, וּבִיּוֹתֵר עַל דֶּרֶךְ הַתְּחִיָּה הַלְּאָמִית אֲשֶׁר לָנוּ לְהַחֲיוֹתָהּ בְּאֵמָת.

(מאמרי הראיה ב, הקודש והחול, א)

הָעֵרֶךְ - המסודר. **בְּסִפְרוֹת וּבְחִיִּים** - בתיאוריה ובחיי המעשה. **בְּלֹא הֶרֶף** - בלא הפסק. **ביחוד** - במיוחד. **בְּחִי הַתְּנוּעָה הַלְּאָמִית שֶׁלֵּנוּ** - ההתעוררות לתחיית האומה והשיבה לארץ. **הַטְּעוֹת הַמְּצוּיָה בְּשִׁתֵּי הַקְּצוּוֹת** - הדעות הקיצוניות המחזיקות רק בצד אחד אך שוללות את השני, מתרכזות רק בקודש או רק בחול. **הַמְּזִיגָה הַיְפָה** - השילוב הנכון של שניהם. **לְעֵרֶךְ הָעֵלְיוֹן וְכו'** - השילוב הנכון בין הקודש והחול מביא את העולם למדרגה עליונה של קודש קדשים. **שׁוֹלַח הַחֹל בְּעֶצְמוֹ** - החול פוגע בעצמו כשולח יד בנפשו. **מְדַלְדֵּל בְּזָה וְכו'** - מחליש את ערך החיים וערך העשייה של הקודש עצמו כיוון שהוא הופך להיות ערטילאי בלי הופעה במציאות.

ביאורים

בפסקה זו מברר הרב מדוע בעת תחיית עם ישראל מתעורר עיסוק גדול בחיי החומר, עיסוק שמגלה לעיתים צדדים אפלים ועכורים. לנשמת ישראל יש פנים רבות. היא עמוקה ורחבה ומתגלה ברבדים שונים. הגלות גילתה את הפנים הנצחיות של ישראל - אלה פני הקודש, ההתרוממות מעל לחיי העולם הזה, ההישרדות העל טבעית בין שבעים זאבים כנגד כל הסיכויים. בפנים אלה כמעט ולא מתגלה ומופיעה המדרגה הטבעית - הארצית, של ישראל. אלו הרבדים הנמוכים יותר של נשמת ישראל. אך עם ההתעוררות הזו, מתעוררים החלקים החיצוניים של כוח החיים הטבעי - החיוני הזה. אלה הקליפות שמתלוות לפרי הטוב של החול, וזהו חלק בלתי נפרד מההליכי התחייה הלאומית. מהו תפקידם של אנשי הקודש - 'השרידים שאומץ' ה' בליבם' בשעה זו? הרב מסביר שתפקידם הוא להאיר את הנשמה בצורה כזו שתביא להבנת ההשלמה בין מדרגת החול למדרגת הקודש. עליהם לברר ראשית כל שמושג הקודש הינו רחב ומקיף תחומים רבים ושהחול בלא הקודש יגרום לכך שבטווח הרחוק חיי האומה יאבדו את משמעותם, ערכם וייעודם ובכך ילכו ויתדרדרו. מצב זה - בו הקודש והחול מבקשים שלטון בלעדי בלא שיתוף פעולה, מכונה בלשון הרב על פי מקורות חז"ל 'רק אני אמלוך'. רק כאשר יתקיים שיתוף פעולה בין קודש לחול ייבנה בניין יציב המכיל קומות בסיסיות טבעיות, ועל גביהן קומות עליונות של קודש.

הרחבות

• החומריות השיבה לארץ ישראל ו'דרך הישר'

"יָק אֲנִי אֲמַלְךָ". יש קשר גדול בין היחס הנכון לחומריות לבין הגאולה. במאמר הדור הרב קוק מרחיב על כך שקיימות שתי דרכים כלליות בעבודת ה': ה'כובש' וה'ישר'. בדרך ה'כובש' האדם כובש את היצרים החומריים המסוכנים, ובדרך ה'ישר' האדם אינו פוחד מדחפים אלו, אלא הוא מכוונם לטובה. האדם ה'ישר' לא יכבוש שום כוח מכוחות נפשו (אפילו הדחפים החומריים) שיהיו אסורים וכלואים, שלא יעשו מאומה, כי אם ייקחם וישעבדם אל הטוב ואל הישר" [אדר היקר עמ' קיב (הציטוט עם דילוגים קלים)]. בהמשך דבריו הרב כותב שדרך ה'ישר' עדיפה, אולם היא אינה אפשרית בחו"ל. שם "רעל אוויר ארץ העמים... מזהם את הלב והמוח הישראלי, מחלישו ומטמטמו, על כל רק דרך הכבישה הכללית היא הדרך היותר אפשרית..." [שם קיד]. אם כן, אנו מבינים כי עיסוקו של הרב קוק בכתביו בנושא החומריות קשור מאוד לעיסוקו הרב בגאולה ובשיבה לארץ ישראל. מכיוון ששבנו מהגלות ואנו צריכים להתעלות ל'דרך הישר', עלינו לשנות את היחס אל החומר (ראה עוד 'שפת אמת' [כי תבוא תרל"ד], שם מפורש כי רק בארץ ישראל אפשר לקרב את הגשמיות אל הקדושה).

שאלות לדיון

"על ידי ההתגברות של הכחות השפלים לבדם יאבדו הם בעצמם את ערכם" - תן דוגמא מהמצאות כיום.

מדוע קשה לנו כל כך לבטא את האידיאל של איחוד כוחות הקודש והחול?

הנשמה הטבעית של האמה, שנתעלפה בימי הגלות, צריכה היא לשוב לאיתנה.

זה הוא תכן החיים של עקבתא דמשיחא, המרבה בכל כך צרות גשמיות ורוחניות.

יְדוּקָא בעת אשר החלקים התחתונים של הנשמה, בחינות הנפש שלה, חוזרים לתחיה, מתעוררים כחות שפלים וחרבים רבים להתראות ולהתגלות בעולם. ובעת ההיא עצמה צריכים השרידים, שאמץ ד' בלבם, להאיר את האורה העליונה של הנשמה, באופן שהיסודות התחתונים ישמשו להיות מוסיפים חיל וכח רב אל היסודות העליונים, והיה הבנין שלם.

לְבָאָר צריכים, שעל ידי ההתגברות של הכחות השפלים לבדם יאבדו הם בעצמם את ערכם, והאמה לא תמצא לא את עצמה ולא את מטרת חייה. אבל רק אז ישובו הכחות כלם להיות מוארים באור המלא של חייהם - פאשר יתקשרו יפה כלם זה בזה, ולא יאמר כל אחד לבדו: "רק אני אמלוך".

פְּגִימוֹת הנשמות תתמלאנה בכל אחד מחברו, עד שיתיצב מפלן יחד בנין איתן, חטיבה רבת הקדש ורבת העז, מלאה חיים ומופיעה בנצח והוד.

וְאִם לשוננו קצרה היא להביע את כל החסן החבוי בטמרייתה של בקשה שלמה ועליונה זו, נבטא גם בגמגום מעט מעט מחפצנו הגדול, והיו דברינו כאש מצרף וכפטיש יפוצץ סלע, כי דבר ד' הוא, וממקור אור הקדש המחיה כל הם הולכים ומפפים, "אשרי אדם שזמיע לך" (משלי ח, לד).

(מאמרי הראיה ב, נאדר בקודש, א)

שְׁנֵתֵעֲלֶפָה - התעלפה. בזמן הגלות האומה הישראלית לא חיה כאומה. **לְאִיתְנָה** - לבריאותה, לחזוקה. **עֲקֵבְתָא דְמִשְׁיחָא** - הזמן הסמוך לימות המשיח. **הַנְּפֵשׁ** - ביטוי לחלקים התחתונים המעשיים יותר של הנשמה (נפש-רוח-נשמה). **צְרִיכִים הַשְּׂרִידִים וְכוּ'** - תלמידי חכמים המעטים שיש להם את הכח הרוחני, לגלות ולהופיע את החלקים העליונים, את נשמת האומה באופן שיהא חיבור בריא בין חלקי הנפש לחלקי הנשמה ואז תופיע האומה בשלמות כוחותיה. **הַכּוּחוֹת הַשְּׂפִלִים לְבָדָם** - אם יתגברו הכוחות המעשיים לבדם בלא קישור לכוחות הרוחניים, ערך המעשים יהא נמוך והאומה המופיעה לא תמצא את תוכנה. **פְּגִימוֹת הַנְּשָׁמוֹת** - החסרונות שבכל חלק יתמלאו מתוך חיבורו לחלקים האחרים של האומה. **חֲטִיבָה** - יחידה אחת. **חֲסָן** - חוזק, עוצמה. **מְצַרְף** - מטהר, מזקק. **כִּי דָבָר ד'** הוא וכו' - זה הוא רצון ה' באחדות זו, גם הקודש וגם החול ממקור הקודש, מאור ה', הם מופיעים.

ביאורים

בפסקה הראשונה הרב מברר כיצד צריכים להיות יחסי הקודש והחול. משמעות המושגים 'חומר' ו'יצורה' הלקוחים מן הפילוסופיה העתיקה דומה לכלי ותוכן. התוכן הוא הסיבה לשמה צריך את הכלי, ללא הכלי - התוכן מאבד את יכולתו להתקיים. אלה גם היחסים בין הגוף לנשמה - הגוף הוא הכלי והנשמה היא התוכן. לכן חשוב לנו שהכלי יהיה חזק, יפה, איכותי ובעיקר - כזה שיוכל להתאים לתכונות של התוכן שאמור להיות ניצוק אליו. כדי שהתוכן יוכל להופיע בצורה מלאה ושלמה יותר. אלא שלפעמים יש מצבים שהקודש מגביל את החומר ומונע ממנו לגדול ולהתפתח. זה היה המצב בחיי הגלות מסיבות שונות. וכמו כל מצב לא נורמלי, הוא יוצר גם תגובות נגד לא נורמליות. משל לאדם שמנעו ממנו לאכול זמן רב, כאשר בסופו של דבר הוא יקבל אוכל - הוא יאכל הרבה מעבר למה שהוא היה זקוק לו, וזאת בגלל ההגבלה שקדמה לזמן הזה. זהו ה'דקיון' עליו מדבר הרב; משמעות המילה 'דקיון' היא 'משפט' או עלבון ופרעון חוב. כלומר: החול תובע את מה שמגיע לו בצדק. אך בגלל שהקודש מנע ממנו את חלקו זמן רב, כעת החול מבקש את שלו בתוספת על הצורך, כריבית שנגבית מאת המלווה יותר מהחוב עצמו. אלא שגם תנועת מטוטלת זו לצד החול תשלם מחיר, ויישוב הקודש יתפרץ ויביא לביטול צד החול שמאבד מכוחו, מיכולתו וממגמתו כאשר הוא ללא צד הקודש. אלא שבשונה מצורת התקפת החול המלווה בחוצפה ובכוחניות, כיבוש הקודש ינבע מסגולתו הטבעית וכן מותר תחושת הצימאון שתנבע מעודף העיסוק בחול.

בפסקה השנייה נחתם העיון שלנו במסגרת זו בסוגיית סוגיית הקודש והחול בשאיפה להרמוניה בין שני כוחות אלה. לפי דברי הרב, המלחמה ביניהם נובעת, כתוצאה מאי הבנה וחסר תיאום; לכן על כל אחד מהכוחות הללו לצעוד במסלול התפתחותו מבלי להילחם בחברו. בדרך זו, במקום להחליש זה את זה הם יסיפו כוחות זה לזה, וכך הכלי עם התוכן שבו, יגיעו יחד לתכליתם השלמה.

הרחבות

• האם החומר בהכרח סותר את הרוח?

נראים כאלו הם מתנגדים. מדברי הרב קוק משמע שהחומר לא בהכרח סותר את הרוח, אף על פי שזוהי אולי התפיסה המקובלת. גישה חיובית זו במבוססת כבר בדברי חז"ל: "קל וחומר: ומה זה נזיר) שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא 'חוטא', המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה" [נזיר יט, א].

גם בירושלמי אנו מוצאים גישה דומה: "עתידי אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל" [ירושלמי קידושין מח, ב]. גם בתנ"ך אנו רואים כי לאורך התקופות השונות של עם ישראל היה יחס חיובי אל העוצמה הכלכלית והצבאית של ישראל.

אכן, בחומר ישנה סכנה רבה והוא עלול להביא לכך שהדגש בחייו של האדם או האומה יהיו הדברים הגשמיים והחולפים. מצד שני, אם מבינים שהחומר הוא משני והוא יכול להוות בסיס לרוח, מקום שעל גביו היא תוכל להתפתח, הוא הופך לדבר חיובי. דוגמא לדבר היא גוף האדם - הנשמה הרוחנית שלנו צריכה את הגוף בשביל שתוכל לפעול בעולם הזה.

במהלך הגלות עם ישראל פחד להתעסק עם החומר בגלל הסכנות הרבות שיש בו. מזמן שהוא גלה מארצו, נשארו לעם רק אוצרות הרוח, התורה שבכתב והתורה שבעל פה, ההלכה והאגדה. החומר לא קיבל את מקומו הראוי. כאשר אנו חוזרים לארצנו, עלינו לחזור ולטפח את הגישה החיובית כלפיו, כיון שהפחד כשלעצמו הוא שלילי. כך כותב הרב במאמר 'הפחד': 'הפחד הנפרז... מגדיל את כל הרעות באין ערוך ממה שהם, ומאפיל את זוהר כל הטובות, בחתירתו אשר יחתור מתחת לאשיותיהן (ליסודותיהן) להגזים ששם צפונה רעה, תחת הטוב הגלוי. מקור כל חולשה וכל רפיון חומרי, מוסרי ושכלי, הוא רק הפחד העובר את גבולו' [עקבי הצאן עמ' קיט]. גם כך ביחס לחומר. עלינו להכיר בסכנות שיש בו ואם זאת לפעול כדי למצות את הטובות הרבות שטמונות בו (וראה עוד בפרקי הקודש והחול).

שאלות לדין

"לפעמים יש שהקדש מתעמר בחל, עד שמדלדל את החומר". האם זה יכול לקרות גם לי? כיצד נמנעים מכך?

"אף על פי שהם נראים כאלו הם מתנגדים זה לזה בחיים". מדוע זה רק "כאילו", הרי אנו רואים במציאות התנגשויות רבות?

הקדש צריך שייבנה על יסוד החל, כי החל הוא החומר של הקדש, והקדש הוא לו צורה. וְכָל מֵה שִׁיְהִיָּה הַחֲמוֹר יוֹתֵר אֵיתָן וּמְכַשֵּׁר, תִּהְיֶה הַצּוּרָה יוֹתֵר חֲשׂוּבָה.

פעמים יש שהקדש מתעמר בחל, עד שמדלדל את החומר, ואז נמשכת תקופה, שהחומר תובע את דקיון שלו, "ומארי דחובא דחיק" (זוהר האדרא רבה ג, קכז). ובנשף ובתריבית נוטל אז החל את חובו מהקדש, והחצפא מתגברת.

אבל כל מה שהחל מתחזק על חשבון הקדש, מכין הוא לעצמו בזה - מצד תכונתו החלית - שוחה, כי סוף כל סוף יתבע אחר כך הקדש את חובו, ולא בדרך תביעה ונגישה, לא בדרך חוצפא ורביית, כִּי־אִם כַּח הַקְּדָשׁ יִהְיֶה כָּל כֶּךָ מִתְאַמֵּץ וּמִתְרוֹמֵם, עַד שֶׁכָּל הַחֵל יִכְנַע תַּחֲתָיו, יִכְנַס בְּקִרְבוֹ וַיִּתְבַּלַּע לְגִמְרֵי מִיִּסּוּדוֹ הַחֲלִי. "וְהִיָּה הַנְּשֹׂאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ יֶאֱמָר לוֹ" (ישעיה ד, א).

(מאמרי הראיה ב, נאדר בקודש, ה)

בכלל לא טובה היא שיטת המלחמה בין החל ובין הקדש. הכרח הוא שנמצא איזה דרך שלום, שהחל והקדש, אף על פי שהם נראים כאלו הם מתנגדים זה לזה בחיים, מכיל מקום כל אחד ילך במסלולו המיוחד לו.

ועל ידי זה, על ידי הרשמת המקום של כל אחד מהם בחוג עבודתו, לא די שלא יהיו מתנגדים זה לזה, אלא שעוד יוסיפו אמץ זה לזה, וכל אחד מאלה שני הכחות שבחיים ובמציאות יעזרו את חברו להשלים את מטרותיו היסודיות.

(מאמרי הראיה ב, הקודש והחול, י)

צורה - החומר הוא גולמי והצורה נותנת לו תוכן ומשמעות, כך הקודש נותן לחול את תוכנו וערכו. **מתעמר -** פוגע, מתעלל. **דקיון שלו -** את מקומו. **מארי דחובא דחיק -** בעל החוב דוחק, החומר תובע את מקומו שנלקח. **ובנשף ובתריבית וכו' -** כשהחומר תובע את מקומו אזי הוא נוטל מעבר למה שמגיע לו, ומתגבר וכתוצאה מכך החוצפה מתגברת. **כל מה שהחל וכו' -** כשהקודש יבוא לתבוע את מקומו האמיתי בשלמות, לא יבוא לבטל את החול ולהתגבר עליו אלא יתן לו את מקומו הנכון בבנין הקודש וכך יצטרף החול לבנין הקודש ויוסר לגמרי מלהיות דבר חיצוני לקודש. **שוחה -** בור, נפילה.

הרשמת המקום - נתינת מקום מוגדר ומסוים. **אמץ -** כח, החול יחזק את הקודש והקודש את החול.

הקודש נבנה על החול

אין התנגדות בין הקודש והחול

ותמונה קודש וחול

הקדמה

ללא ספק התקופה בה אנו חיים כיום היא מיוחדת. אנו זוכים לראות במו עינינו את התגשמותן של נבואות הנחמה, ורואים כיצד עין בעין שב ה' אל ציון. תקופה זו פלאית היא ועם כל וודאותה הנגלית: "אמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל לו, ח): 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל פי קרבו לבוא', התקופה מלאה במצבים מורכבים ובסתרי השגחה. מצבים מורכבים אלה גרמו לחלק מגדולי ישראל להסתייג מן המהלך הציוני ואף להתנגד אליו. אין ספק שגדול מאירי תקופתנו היה הרב קוק. בדבריו הוא מבאר, מעמיק ומסביר מהו מקורה של הגאולה בדורנו, מה מאפייניה ומה תפקידם של אנשי הרוח ותפקידם של שומרי המצוות בבניין תהליכי צמיחתה. שיבת ציון בדורנו היא תהליך שיבת השכינה למקומה. אין בכוחנו לתאר ואף לדמיין את עושר ועומק הבניין הרוחני שעתידי להיבנות באחריתו של תהליך זה. על מנת לקלוט את עומק ורוחב מבטו של הרב קוק ולא להיתפס לטיסמאות פשטניות, חובה עלינו להעמיק בדבריו, להבין אותם על בוריים ולהסיר את הערפילים שדבקו בנתיבי הסברתו המאייים. אין ספק שנשמנו של הרב קוק נשלחה לדורנו כדי להאיר לנו את הנתיב בדורות פלאיים אלה של יציאה מחשכת הגלות אל ארץ החיים.

ביאורים

לעיתים נדמה לנו שאנו בוחרים לפעול כלשהי בחיינו, אלא שלאמיתו של דבר, בחירתנו האישית מונעת מזרמים פנימיים אדירים שכלל לא התחילו מהחלטתנו. זרמים אלה מניעים אותנו לבחור, להחליט ולבצע משימות שלעיתים עשויות להיות אף מהפכניות ופורצות דרך. בדרך זו מסביר הרב את התהליכים העוברים על עם ישראל בדורות אלה. בעיניו המעמיקות, אין הוא רואה רק חלק מסוים בעם ישראל שהחליט לקחת את גורלו בידי, לעשות מעשה ולהפריח את שממות ארצו. הרב מבחין שזרמים פנימיים אדירים שמקורם הוא אלוהי, מניעים חלקים רבים מהאומה לשוב לארצה ולבנות בה את חייה מחדש. זוהי משמעותו של הקץ המגולה, הוא הולך ומתפשט על פני חלקים רבים באומה, גם אם אינם יודעים כלל להסביר ולבטא את הדחיפה הפנימית הזו. יהיו כאלה שיסבירו זאת במונחים סוציאליים, ויהיו שיסבירו זאת במונחים לאומיים, וכו', אך מעבר לכל אלה, הרב מסביר, שישנה דחיפה שמעבר לעולמנו הגשמי הנראה לעין והיא שמחוללת את כל התהליך המופלא הזה. דווקא בגלל אופיו הפנימי של התהליך, הוא מתגלה ומופיע בקרב סוגים שונים של שליחים. ולעיתים ניצוצות ממנו מתגלים גם במקומות רחוקים מאד. דוגמה לכך היא דמותו של כורש מלך פרס שאפשר בהכרתו המפורסמת את העלייה ארצה בימי הבית השני. מעשה זה זיכה אותו לתואר 'משיח' בדברי הנביא. לפי ביאור דברי הרב כאן בכורש התגלה ניצוץ משיחי, ניצוץ שהופיע במקום רחוק מאד בדמותו של מלך גוי עובד אלילים. הרב מבאר שבעקבות מיעוט הקשר של ניצוצות אלה, אל המקור ממנו מתחולל התהליך עתידיים לדעוך ולכבות. גם כורש שינה את פניו בהמשך חרף הכרתו רבת המשמעות. לכן, המשכו של התהליך יוכל להתקיים ולהתמיד רק באלה שלא מונעים רק מאינסטינקט, מתחושה מעורפלת המנותקת ממקורה, אלא רק מאלה השייכים למהלך הפנימי בטבורם. כך היה בימי הבית השני כאשר המנהיגים הגדולים של שבי הגולה עזרו ונחמיה נטלו את עול ההנהגה ותוצאות מעשיהם ניכרים עד היום, ועיקרון זה תקף גם בימינו בו אנו רואים כמה אין די ברגש לאומי וזיקה למסורת כדי להמשיך את המעשה הציוני. כדי להמשיך את התהליך יש צורך בהזדהות עמוקה ופנימית עם היעדים אליה מושטים פניה של הגאולה בדורנו.

שאלות לדין

מי ה"משיחים" של הזמן הזה?
מדוע ניצוץ המשיח מתגלה דווקא אצל כורש הגוי, ולא אצל אחד מצדיקי הדור?

לעילוי נשמת נפתלי בן ר' מרדכי ז"ל

תחיית האומה

כחה של כנסת ישראל - הולך ומתגלה ממעמקים באותה התנועה המפעמת בנשמת האמה ומקריח אותה - בתקופה שכבר באה העת של קץ המגלה - להראות בחיים, בהשבת תכן חיייה הכלליים למכון בית חיייה, לאדמת הקדש ולבנינה.

הכח הזה אומנם עמוק הוא חבוי בנשמת הכלל פלו, וניצוציו מתגלים בחייהם של אלה המְקְשְׂרִים להיות מכלל הבונים והעוֹזְרִים להגשמת צמיחת הישועה. ואף על פי שִׁמְקוּרוֹ שֶׁל כַּח זֶה קֶדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא וְרוּחַ ד' נִסְסָה בוֹ, בְּכֹל זֹאת הוּא שׁוֹלֵחַ אֶת עַנְפֵי הַהַתְגַּלְמוֹת הַמַּעֲשִׂית לְכֹל נֶפֶשׁ מְכַשֶּׁרֶה לְהוֹצִיא פְּלִי לְמַעֲשָׂהּ, וְאִין בִּידְיָנוּ כַּח לְבַקֵּר אֶת הָאִפִּי שֶׁל הַנְּטִיָּה הַגְּאֻלְתִּית הַזֹּאת עַל פִּי מִדּוֹתֵינוּ בְּכֹל הָעֲרָכִים אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ מַעֲרִיכִים אוֹתָם. לַפְעָמִים הַכַּח הַזֶּה שׁוֹלֵחַ כְּבָרֵךְ חֲצִי מְרַחֲקִים מְפֹלְגִים מְאֹד, שֶׁמִּצַּד עֲצָמָם הֵם עוֹמְדִים לְגַמְרֵי מְבַחֲזִין, וּמְכַל מְקוֹם הַכְּשֶׁרֶת הַגְּאֻלָּה הוֹלְכֶת וּמְתַכַּנְנֶת עַל יָדָם.

חזון כזה היה בימי יסוד המעלה של הבית השני, כשניצוץ זעיר מאורו של משיח נתלבש במקום הרחוק מאד, בנפשו של כורש המלך האלילי, עד שמוצד האור הדקדק הזה מאורו של משיח קראה אותו הנבואה בשעתו בשם משיח - כה אמר ד' למשיחו לכורש.

בתקופתנו, מאותו הזמן שהצד המעשי של בני הארץ החל להתגשם, הולך האור הזה ושולח ניצוציו גם אל נפשות רבות מאלה הרחוקים מאותה שפעת החיים הפנימית של ישראל. ובכל זה הולך ומתגשם על ידם חזון קדש קדשים, שאין ערוף לקדשותו, יסוד בנין הארץ ושיבת בנים לגבולם בצורה מגבלה בראשיתה, שאחריתה מי ישורנה.

אבל מתוך המרחק הרב של הניצוץ המתגלה במעמדים נפשיים מרחקים מגבול הזיון של אור הקדש, שנשמת הגאולה שם גנוזה, מכרח הפח הניצוצי הזה להיות נחלש פדךך מהלכו ואורו מכרח להיות הולך ומועם, במושך של אותה תקופה, כשהיא מתמשכת בארך זמן.

הניצוץ הגאולתי של כורש לא היה יכול לעמד זמן רב, ואחרי שעשה את התפקיד של ההתחלה נחלש חילו והחמיץ. אבל כאשר הגיע הזמן שאיזו מדרגה של אור גאלה תגלה, והכנו כבר הפחות הפנימיים והמקדשים לקלט אל תוכם את האור הניצוצי הזה ועמדו לנו אנשי קדש, עזרא ונחמיה ואנשי כנסת הגדולה, שהצילו את האור הניצוצי הפכה הזה ומפניו הבעירו שלהבת גדולה שעומדת לנו עד כה באורה הנפלא, היא כל התקופה של ימי הבית השני בכל מעמדיה הנפלאים.

(מאמרי הראיה ב, ממעמקי הקודש)

הניצוצות מתגלים באלה היכולים להגשים את הגאולה

הניצוצות בתקופתנו מגיעים גם אל הרחוקים

החלשות הניצוץ ברחוקים